

Nr 14.

Ankom till riksdagens kansli den 15 maj 1915 kl. 2 e. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 14, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående minskning av utgifterna för Sveriges officiella statistik i samband med omläggning av grunderna för densamma.

I en inom andra kammaren väckt och till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 168, har herr *Hage* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida och på vad sätt en minskning av utgifterna för Sveriges officiella statistik kan komma till stånd i samband med en omläggning av grunderna för utarbetandet och offentliggörandet av statens statistik. *Motionen.*

Beträffande den av motionären förebragta motiveringen hänvisas till motionen.

Andra kammarens tredje tillfälliga utskott har i anledning av motionen anfört följande: *Andra kammarens utskott.*

Åstadkommandet av besparingar i det statistiska trycket har även förut varit föremål för uppmärksamhet från riksdagens sida. Så omnämndes i riksdagens skrivelse den 11 maj 1884, vilken skrivelse avsåg att bereda större ordning och likformighet uti expensmedlens användande även som att på detta område åstadkomma besparingar, hurusom en åtgärd i detta syfte vore »att det statistiska trycket i möjligaste mån inskränktes». Med anledning av denna skrivelse anmodade chefen för civildepartemen-

tet chefen för statistiska centralbyrån att till honom inkomma med utredning och förslag om de åtgärder, som till vinnande av minskning i kostnaderna för nämnda tryck lämpligen syntes bära vidtagas. I det utlåtande, som chefen för statistiska centralbyrån, efter hörande av samtliga ämbetsverk, som utgävo till serien »Bidrag till Sveriges officiella statistik» hörande berättelser, och med instämmande av statistiska beredningen, då avgav, angåvos tre utvägar, vilka kunde tänkas åstadkomma besparingar i kostnaderna för det statistiska trycket, nämligen minskande av publikationernas volym, minskande av själva arbets- och materialkostnaderna för publikationernas utgivande och slutligen minskande av publikationernas upplagor.

Av dessa utvägar är givetvis den förstnämnda, att minska berättelsernas omfång, den utan jämförelse kraftigast verkande. Detta kan ske på i huvudsak två olika sätt, dels genom att man företager inskränkningar i själva statistiken, dels genom att man bättre tillvaratager tabellutrymmet i publikationerna. Givetvis möta avsevärda svårigheter vid försök att åstadkomma en absolut minskning av statistiken, då för varje år allt större krav ställas på den officiella statistiken ifråga om fullständighet och detaljrikedom. Att en granskning och sovring av vad som nu utgör föremål för statistisk undersökning och publikation företages, anser utskottet emellertid befogat. Detta i syfte att, om så låter sig göra, åstadkomma en utgallring, åtminstone ur publikationerna, av en del statistik, vars förekomst där kan konstateras vara obehövlig. En dylik inskränkning vore redan ur allmän besparingssynpunkt önskvärd. Men den påkallar uppmärksamhet även av det skäl, att genom inskränkningar å vissa av statistikens områden större möjlighet beredes att tillmötesgå från andra håll framställda till synes berättigade krav på fullständigare statistik, än den som nu åstadkommes. Sådana krav äro de i socialstyrelsens detta utlåtande bifogade p. m. (se bil. 2) omnämnda önskingar, vilka framkommit om en fullständigare levnadskostnadsstatistik ävensom en statistik över de pris som livsmedelsproducenterna erhålla för sina varor. Denna senare statistik är avsedd att komplettera uppgifterna om konsumentpriserna och på så sätt draga uppmärksamheten till undersökning om de orsaker till prispörföring å livsmedel, som kunna ligga i oskälig mellanhandsprofit, illa organiserad distribution, dåliga kommunikationer o. s. v.

Utskottet kan liksom motionären konstatera, att man under senare åren på åtskilliga håll och även inom riksdagen frågat sig, huruvida den allt

rikligare svällande floden av statistiskt tryck verkligen är erforderlig och motiverad av de skilda uppgifter, som det åligger den officiella statistiken att fylla. Kostnaderna för hopsamlandet av de primära uppgifterna, för bearbetningen av detta material, för tryckningen och för gratisdistributionen äro påtagliga, men för mången har det syntts lika uppenbart att en del, av vad som erhålles, icke är av den allmänna nytta, som kan motivera de därpå nedlagda kostnaderna. Givetvis bör lekmannen vara utomordentligt försiktig, då han bildar sig omdömen av detta slag. Frestelsen att underskatta, vad som ligger mera avlägset det egna verksamhetsområdet eller utanför den egna intressesfären, ligger nära till hands. Svårighet att sätta sig in i alla de olika krav, som en tillfredsställande statistik bör fylla, förefinnes även, och ett förbiseende av något kan föranleda ett orättvist omdöme om den statistik, som avser att fylla just detta krav. Men med fullt erkännande av den varsamhet, med vilken man bör gå tillväga vid eventuella inskränkningar på det statistiska arbetsfältets område, synes utskottet påtagligt, att de rådande förhållandena berättiga till en ingående undersökning, huruvida något är att göra i det syfte, som motionären avser. En starkt biträdande orsak till den misstänksamhet mot den officiella statistiken, som på sina håll kan spåras och som fick uttryck i den debatt i andra kammaren 1913, som motionären omnämner, är den kännedom, som på samma håll förefinnes om själva grunderna för statistiken eller åstadkommandet av det statistiska primärmaterialet. Utskottet vill här helt frånse från den animositet, som grundar sig på motviljan mot det besvär, som lämnandet av uppgifter medför och vilken utskottet i de flesta fall anser oberättigad, då den uppoffring av arbetskraft, varpå i regel anspråk göres, ingalunda kan anses överstiga vad var och en i ett allmännyttigt intresse bör anses vara skyldig att göra. Att anspråk någon gång framkommit på statistiskt material, vars avlämnande skulle medfört ett oskäligt betungande av enskilda personer eller institutioner, är ju åter nogsamt bekant. Men värre är, att fall nog förekomma, då uppgifter begäras, vilka det icke står i den tillfrågades förmåga att kunna nöjaktigt besvara, vilket leder därtill, att svaren komma att hämtas mer ur fantasien än verkligheten. Det kan ifrågasättas, huruvida icke en dylik anmärkning även träffar en del uppgifter, som inhämtas även av avlönade samlare av primärmaterial. Följden av ett dylikt förfarande är påtaglig. Den som själv nödgats lämna uppgifter, av vilka påtagligen inga slutsatser av värde kunna dragas, eller som vet att sådana

uppgifter lämnas, gripes lätt av en kanske obefogad misstanke att så även sker på andra områden av statistiken och en allmän missstro till denna skapas. Detta är naturligtvis synnerligen skadligt för statistiken själv och bör förebyggas. Det synes utskottet, som om man från statistiskt ämbetsmannahåll förbisåge nödvändigheten av att på ett förberedande stadium samarbeta med representanter för de tilltänkta uppgiftslämnarne, varigenom klarhet kunde vinnas om möjligheten för desamma att lämna de äskade upplysningarne. Föreligger icke en sådan och kan icke insamlandet på annat nöjaktigt sätt ordnas, bör naturligen hellre ingen statistik alls på detta område komma till stånd än en sådan, som bygges upp på otillförlitliga primäruppgifter. Denna fråga om samarbetet mellan den statistiska sakkunskapen och sakkunskapen på det område, som utgör statistikens föremål, sammanhänger emellertid med frågan om statistikens allmänna organisation, vilken kommer av utskottet att längre fram i utlåtandet beröras.

Vad den gren av statistiken åter beträffar, som erhåller sina primäruppgifter från lokalförvaltningarna inom vissa av statens verk och mot vilkas tillförlitlighet således inga anmärkningar kunna göras, är bekant, att på densamma nedlägges ett mycket stort arbete med åtföljande kostnader. Att denna statistik, som motionären särskilt synes ha i tankarne, i främsta rummet, vilket även av statistiska centralbyrån i dess bifogade utlåtande (se bil. 1) påpekas, påfordras av verkens egen ledning för erhållande av en nödvändig inblick i och kontroll över förvaltningsgrenens alla delar, är uppenbart. Att man dock även för ett dylikt ändamål skall kan gå till överdrifter är självklart. Huruvida så är förhållandet saknar utskottet möjlighet att bedöma, men anser att en undersökning kan vara motiverad.

Utskottet anser därför, att det icke är uteslutet att en undersökning rörande det statistiska primärmaterialet och dess insamlande kan ge vid handen, dels att en del av materialet, ehuru från sanningssynpunkt oangripbart, dock ger till resultat en statistik, som icke tillgodoser ett ändamål av den betydelse, att de därpå nedlagda kostnaderna kunna anses berättigade, dels att en del av materialet faktiskt är så otillfredsställande, att detsamma blir förhållandet med den statistik, som grundar sig på detta material. Genom att underlåta att insamla material av nu angiven beskaffenhet och därpå utarbeta statistik skulle möjligen några besparingar kunna göras.

Motionären har vidare tänkt sig, att besparingar skulle kunna uppnås

genom att inskränka det statistiska arbetet till insamlandet av primäruppgifter, vilka icke skulle bearbetas i andra fall, än då behovet så kräver. Utskottet vill till en början erinra om, att som statistiska centralbyrån påpekar, primärmaterialet icke är användbart förrän det undergått en sakkunnig granskning och sovring, som nödvändiggör en ofta ganska omfattande skriftväxling med uppgiftslämnare och vilken skriftväxling av naturliga skäl icke kan uppskjutas till framtiden. Återstår då möjligheten att låta det sovrade materialet vila tills behov föreligger av den statistik, som på detsamma kan utarbetas. Utskottet betvivlar, att på denna väg mycket ekonomiskt kan vara att vinna, utan att samtidigt möjligheten för statistiken att fylla sina olika uppgifter äventyras. Behovet av statistiken är mångsidigt och dess användning som grund vid planerandet av samhällsförbättringar är endast en, om ock en mycket viktig uppgift. Många behov av statistik kunna tänkas, vilka icke skulle komma att bli tillgodosedda, om den av motionären antydda anordningen skulle vidtagas. Detta på den grund, att dessa behov antingen icke skulle kunna göra sig gällande med den kraft, att de skulle kunna framdriva en önskad bearbetning av det befintliga materialet, eller om så skulle vara förhållandet, att den av bearbetningen förorsakade tidsutdräkten skulle göra det slutligen erhållna resultatet värdelöst eller mindrevärdigt.

En annan sak är *om* och *hur* det bearbetade materialet skall publiceras. I detta avseende synes utskottet, att motionärens förslag om att vissa speciella delar av statistiken icke skulle publiceras i Sveriges officiella statistik utan endast finnas tillgänglig inom respektive verk, varom upplysning skulle lämnas i den offentliggjorda mera koncentrerade statistiken, vara värt att taga i övervägande. Ett annat lämpligt sätt att åstadkomma besparingar vore att, såsom av såväl statistiska centralbyrån som socialstyrelsen föreslås, icke varje år publicera det bearbetade materialet, utan endast med vissa mellanrum exempelvis vart femte år. I så fall borde givetvis de viktigaste uppgifterna för varje år publiceras i de månatligen utkommande statistiska meddelandena. Vidare bör undersökas, huruvida icke med ekonomisk fördel en utgallring ur den officiella statistiken kan företagas av vad som icke kan anses falla inom statistikens egentliga område, nämligen vad som utgör rena förvaltningsredogörelser, ävensom huruvida inskränkningar i textavdelningarna kunna åstadkommas. En ytterligare utväg att åstadkomma besparing synes utskottet vara den att i större utsträckning använda sig av den grafiska framställningsmetoden. Härigenom åstadkommes i främsta rummet lätt-

fattlighet och överskådlighet, men huruvida icke även besparingar skulle kunna åstadkommas genom införande i vissa fall av grafiska tabeller och uteslutning av motsvarande sifvertabeller anser utskottet böra undersökas.

Till sist återstår att söka minska de statistiska publikationernas omfång icke genom inskränkningar eller uteslutningar av materialet utan genom bättre utnyttjande av befintligt tabellutrymme. Att härvidlag något är att göra omnämnes av statistiska centralbyrån i dess bifogade utlåtande. Äfven från Sveriges Industriförbund har till utskottet ingivits en promemoria innehållande dels vissa anmärkningar över det sätt varpå tabellutrymmet användes i kommerskollegii handelsstatistik, dels vissa önskingar rörande uppställningen av denna statistik för att göra den mera användbar för näringslivets män. Kommerskollegii näringsstatistiska avdelning, som härtill lämnats tillfälle, har i en till utskottet ingiven skrivelse kraftigt gendrivit de framställda anmärkningarna. Utskottet, som icke anser sig kunna fälla något omdöme om de framställda anmärkningarnes berättigande eller icke-berättigande, finner dock i desamma vid sidan av centralbyråns påpekande ett stöd för uppfattningen om lämpligheten av att även denna sida av det statistiska arbetet, d. v. s. tabellutrymmets användande, blir föremål för undersökning.

Utskottet vill emellertid nu framhålla, att även om den undersökning rörande möjliga besparingar inom den officiella statistiken, som utskottet avser att förorda, igångsättes samt gäve ett tillfredsställande resultat, vilket komme till tillämpning, härmed icke allt vore för framtiden väl beställt. Så länge den officiella statistiken nämligen bibehålles vid sin nuvarande organisation gives alltså möjlighet att verkställda förbättringars bevarande äventyras och att uppkomna brister icke bliva önskvärt beaktade eller på tillfredsställande sätt avhjälpta. Under sådana omständigheter anser utskottet nödvändigt att något beröra hur den svenska statistiken nu är organiserad och de förslag, som framlagts till förändringar av denna organisation.

Sveriges officiella statistik utarbetades och utgavs år 1903 och gör så fortfarande dels av statistiska centralbyrån dels av åtskilliga förvaltande verk och myndigheter. Enhetlighet och planmässighet i det hela avser man att åstadkomma genom en rådplägende församling, statistiska tabellkommissionen, som utgöres av chefen för statistiska centralbyrån som ordförande och en representant, ofta utan speciell statistisk sakkunskap, för samtliga verk, som deltaga i utgivandet av den officiella statistiken. Medlemmarnas antal är för närvarande 20. Enligt gällande

instruktion av den 22 okt. 1886 är kommissionen en rådplägende församling utan beslutande myndighet, men som äger »att för beredande av tillämpning åt sina åsikter göra framställning hos Kungl. Maj:t eller vederbörande ämbetsverk».

Vid riksdagen 1903 avgåvos i båda kamrarne motioner, vilka föranledde en riksdagsskrivelse med begäran att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning huru inom rikets officiella statistik största möjliga enhet och planmässighet i arbetet ävensom ökad skyndsamhet vid publikationen må kunna åstadkommas och att därvid särskilt måtte tillses, huruvida ej åt statistiska tabellkommissionen kunde givas en mera fackmässig sammansättning.

I motiveringen framhölls, att den svenska statistiken, som en gång intagit en framstående ställning, icke längre stode fullt i jämnhöjd med tidens fordringar. Orsaken härtill torde visserligen i någon mån vara att söka däri, att vår statistik arbetar med jämförelsevis obetydliga ekonomiska hjälpmedel. I ej ringa grad berodde likväl det mindre tillfredsställande skick, varuti flera grenar av vår officiella statistik befunne sig, på organisationen av densamma. I skrivelsen påpekas vidare, att den i 1858 års omorganisation av statistiken avsedda koncentrationen och enhetliga ledningen måste under vår officiella statistiks utveckling anses ha blivit väsentligen åsidosatt. Vidare uppvisas olägenheterna av statistikens utarbetande genom icke-fackmän. Den centrala organisationen, statistiska tabellkommissionen, vore ingalunda ägnad att avhjälpa eller mildra de brister, som förefunnes inom den svenska statistiken, då några medel ej stode till kommissionens förfogande för arbete i dess tjänst och kommissionen, med undantag för ordföranden samt ett ringa fåtal andra ledamöter, vore sammansatt av icke-fackmän, som trots den insikt de ägde var på sitt område, omöjligen kunde hysa vare sig det intresse eller den speciella insikt uti statistikens metoder samt den vana vid statistisk kritik, som erfordrades.

Beträffande de åtgärder, som borde vidtagas till avhjälpande av den svenska statistikens nuvarande stora brister, framhöll skrivelsen såsom den mest genomgripande, att med vissa undantag, såsom post-, telegraf- och järnvägsstatistiken, sammanföra alla grenar av den officiella statistiken till ett enda ämbetsverk, statistiska centralbyrån. Därigenom skulle även tillgodoses det viktiga syftemålet, att den statistiska fackinsikten finge komma till sin fulla rätt. Utom nämnda utväg kunde även en annan mindre betydande, men därför ej överksam, påtänkas,

nämligen den i motionerna framhållna, att med bibehållande av den nuvarande yttre fördelningen av landets statistik söka åstadkomma en större samverkan mellan dess olika grenar samt en mera fackmässig ledning av densamma. Detta skulle ske genom att giva statistiska tabellkommissionen en mindre mångtalig, men mera fackmässig sammansättning och i sammanhang härmed åt densamma anförtro utgivandet av en statistisk årsbok, motsvarande Sveriges officiella statistik i sammandrag, och möjligen andra statistiska översikter.

Med anledning av denna skrivelse tillsatte Kungl. Maj:t 1905 en kommitté, som 1910 framlade sitt slutliga utlåtande. Häri hemställde kommittén bland annat att för åstadkommande av ökad centralisation och fackmässighet inom statistiken en del av den inom departement och ämbetsverk hittills utarbetade statistiken skulle överflyttas till statistiska centralbyrån. En mycket stor del av statistiken borde likvisst fortfarande utarbetas av förvaltande verk och myndigheter. Statistiska tabellkommissionen borde upplösas och ersättas av en ny rådplägende institution, kallad statistiska rådet, bestående av chefen för statistiska centralbyrån, byråcheferna därstädes, ledarne för de viktigaste av de grenar av statistiken, vilka fortfarande skulle utarbetas av statistiska avdelningar inom förvaltningen, målsmän för statsvetenskaperna, utsedda bland universitetens och högskolornas lärare i statistik, nationalekonomi eller statskunskap, målsmän för näringslivet samt slutligen av personer, som eljest gjort sig kända för framstående insikter i ekonomiska, statistiska eller sociala frågor. Antalet ledamöter i rådet borde helst icke överstiga femton. Utom dessa fasta ledamöter borde därjämte till rådets sammanträden kunna inkallas sakkunniga representanter för intressen, förknippade med de grenar av statistiken, som för tillfället skulle bli föremål för behandling. Det statistiska rådet skulle medverka vid planläggningen av större förändringar inom den officiella statistiken och upptaga till behandling frågor rörande samtliga statistiska grenar. Det skulle sammanträda till ordinarie möte en gång om året samt annars å tid och för ändamål, som Konungen bestämmer. Men bevarandet av enhetligheten och planmässigheten inom statistiken tarvar enligt kommitténs mening, utöver det statistiska rådet, en kontinuerlig verksamhet, som icke kan utövas av en rådplägende institution, vilken endast tillfälligtvis är samlad. Kommittén föreslog därför, att den utvidgade statistiska centralbyrån, kallad statistiska centralverket, skulle jämte övriga åligganden få i uppdrag att övervaka jämväl den statistik, som är förlagd till

andra ämbetsverk, och att söka åstadkomma enhetlighet och planmässighet inom hela den officiella statistiken.

Kommittén föreslog vidare rörande de statistiska publikationerna att en fullständig femårsöversikt över rikets utveckling samt en statistisk årsbok skulle utgivast av statistiska centralbyrån, varjämte det hittills använda kvartformatet skulle utbytas mot oktavformat. Vidare framlades förslag till förändrad organisation av speciella grenar av statistiken. I dessa senare delar ha kommitténs förslag kommit till utförande. At statistiska centralbyrån har uppdragits att utgiva ovannämnda publikationer, till densamma har från justitiedepartementet överflyttats utgivandet av rättsstatistiken och flera av de under statistiska centralbyrån hörande statistiska avdelningarna ha utvidgats och omorganiserats enligt kommitténs förslag. Statistikens yttre utstyrsel har även förändrats i enlighet med detta förslag.

Men däremot har intet åtgjorts för åstadkommande av den enhetlighet och planmässighet inom statistiken som kommittén avsåg att åstadkomma med det statistiska rådet och det statistiska centralverkets övervakande av hela statistiken. Den statistiska tabellkommissionen är fortfarande det enda enande elementet inom statistiken, öppen för samma anmärkningar, som kommit densamma ganska rikligt till del vid de tillfällen inom riksdag och i kommittéer, då frågan om dess lämplighet för sin uppgift varit på tal.

Den ökade arbetsbörda, som enligt vad ovan nämnts lagts på statistiska centralbyrån, nödvändiggjorde en ökning av dess arbetskrafter. När denna fråga förelades 1912 års riksdag, yttrade i den kungl. propositionen dåvarande departementschefen bland annat följande: »Då jag nu går att för Eders Kungl. Maj:t anmäla vissa i sammanhang med statistiska kommitténs förslag stående anslagsfrågor, torde jag få förutskicka den anmärkningen, att jag icke nu är i tillfälle att framlägga en definitiv plan för ordnande av den officiella statistiken, huru önskligt än detta vore. Oavsett den meningsskiljaktighet om de lämpligaste organisationsformerna, som råder inom intresserade kretsar, torde hänsyn till departementalkommitterades pågående utredning kräfva, att icke nu någon åtgärd vidtages, som kunde på något sätt försvåra genomförandet av det organisationsförslag för förvaltningen i allmänhet, som nämnda kommitterade hava att framlägga, men ett slutligt ordnande av den officiella statistiken lär icke kunna äga rum, utan att resultatet av nämnda kommitterades utredning varder föregripet.» Därför måste den

organisation, som departementschefen då kunde föreslå, få en provisorisk karaktär.

Utskottet känner icke om de två skäl, som då föranledde departementschefen att för riksdagen endast framlägga förslag till en provisorisk lösning av frågan om statistikens organisation, fortfarande med samma styrka göra sig gällande eller behöva vara av den avgörande betydelse, som dåvarande departementschefen ansåg. Ej heller vill utskottet som sin mening uttala, att de av kommittén föreslagna åtgärderna för åstadkommande av enhet och planmässighet inom statistiken, skulle vara de enda riktiga. Men utskottet vill från sin utgångspunkt, som är sökandet efter medel att åstadkomma största möjliga ekonomi vid statistikens utarbetande och publicering, framhålla, att även ur ekonomisk synpunkt enhet och planmässighet i statistikens ledning är av mycket stor betydelse, varför utskottet finner synnerligen önskvärt, att de åtgärder i detta syfte, som redan av 1903 års riksdag begärdes, så snart som möjligt komma till utförande.

Den andra utväg, som står till buds för åstadkommande av besparingar i kostnaderna för statistiken, var minskande av själva arbets- och materialkostnaderna för publikationerna. Vad på detta område möjligen kan åstadkommas, torde på lämpligt sätt främjas vid eventuellt upprättande av en statens tryckeriexpedition. När frågan vid 1913 års riksdag förelåg om inrättandet av en dylik expedition var den kungl. propositionen åtföljd även av ett yttrande av statistiska tabellkommissionen. Tabellkommissionen ställde sig för sin del visserligen icke vidare optimistisk med avseende på möjligheten för den föreslagna expeditionen att bättre än ämbetsverken kunna nedpressa tryckningskostnaderna, men säger dock: »I ett avseende kan dock säkerligen en tryckeriexpedition medföra en väsentlig besparing, nämligen genom granskning av tryckeriräkningar, särskilt vad angår debiterade korrekturkostnader, en granskning, som även indirekt torde kunna bidra till nedbringande av kostnaderna genom de anvisningar till ämbetsverken, vartill den kan giva anledning.»

Vidare anför tabellkommissionen: »att i många statistiska publikationer utrymmet kunde användas bättre än som skett, kan ingalunda bestridas. Men det torde dock kunna ifrågasättas, om inrättandet av en tryckeriexpedition skulle vara bästa medlet att råda bot härför. Att finna den lämpligaste anordningen av en tabell är något, som i främsta rummet erfordrar statistisk kunskap; en effektiv gemensam ledning av

hela den officiella statistiken torde därför också vara den rätta utvägen för att åstadkomma ett bättre tillgodogörande av utrymmet i de statistiska publikationerna.» Utskottet har velat anföra detta sista uttalande såsom stöd för sitt föregående framhållande av önskvärdheten även ur ekonomisk synpunkt av en *gemensam ledning* av statistiken.

Till sist återstår frågan huruvida gratisutdelningen av det statistiska trycket i någon mån kan inskränkas, varigenom de upplagor, i vilka de statistiska publikationerna utkomma, kunna minskas och därigenom besparing åstadkommas.

Skall något i detta avseende kunna göras lär det endast kunna ske genom inskränkning av utdelningen till riksdagens ledamöter. Även denna fråga har förut varit föremål för riksdagens uppmärksamhet. Förut omnämnda riksdagsskrivelse av den 11 maj 1884 föranledde Kungl. Maj:t att anbefalla att till riksdagens ledamöter skulle för framtiden endast utdelas publikationen Sveriges officiella statistik i sammandrag, varjämte riksdagsman, som önskade att hos statistiska centralbyrån erhålla en eller flera publikationer av serien »Bidrag till Sveriges officiella statistik», skulle äga att på anmälan kostnadsfritt erhålla sådana i mån av tillgång.

Denna indragning väckte emellertid missnöje i riksdagen och i skrivelse den 7 juli 1887 anförde riksdagen, att en så beskaffad besparing i statens utgifter icke torde anses ha varit av riksdagen avsedd. På grund härav förordnade Kungl. Maj:t, att hela det statistiska trycket skulle utdelas till riksdagens ledamöter i likhet med vad som varit förhållandet före den gjorda inskränkningen.

I en förnyad skrivelse av den 22 maj 1909 begärde emellertid riksdagen att åt den då arbetande statistiska kommittén skulle lämnas i uppdrag att taga under omprövning, huruvida icke besparingar skulle kunna åstadkommas genom minskning av de upplagor, vari de statistiska publikationerna utgingo. Kommittén, som erhöll detta uppdrag, har icke berört frågan om utdelningen till riksdagens ledamöter och har därför även funnit, att icke mycket är att vinna i besparingssyfte på denna väg. Genom att föreslå utdelning av statistisk årsbok i stället för centralbyråns befolkningsstatistiska och kommunalstatistiska publikationer till de myndigheter och ämbetsmän, som brukat erhålla dessa senare publikationer, ha dessa publikationers upplagor kunnat avsevärdt minskas, ehuru naturligen mot en motsvarande ökning av statistisk årsboks upplaga.

Utskottet har emellertid tänkt sig möjligheten av, att efter tillkomsten av de statistiska samlingsverken, vilka givetvis under alla omständigheter böra utdelas till riksdagens ledamöter, frågan kommit i ett nytt läge. På begäran har av statistiska centralbyrån beräknats den ungefärliga besparing, som skulle uppstå för statsverket, om till riksdagens ledamöter endast utdelades Statistisk årsbok, Femårsberättelsen över rikets utveckling och redogörelsen för riksdagsmannavalen, och skulle denna besparing uppgå till omkring 12,000 kronor. Denna summa skulle naturligtvis minskas i den mån som riksdagens ledamöter använde sig av den rätt, som naturligtvis borde medgivas dem, att erhålla den eller de delar av statistiken, som de före tryckningen anmält sig önska erhålla. Tillfalle till dylik anmälan skulle i varje fall lämnas. Den summa, som centralbyrån ställer i utsikt att möjligen kunna besparas, är emellertid så pass stor, att utskottet anser, att det kan ifrågasättas, huruvida icke försök kunde vidtagas med en anordning sådan som utskottet nu angivit för att få utrönt om någon nämnvärd besparing på så sätt kan uppnås.»

*Andra kam-
marens beslut.*

Andra kammaren beslöt i enlighet med sitt tillfälliga utskotts hemställan, att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande huruvida och på vad sätt en minskning av utgifterna för Sveriges officiella statistik kan komma till stånd i samband med förändringar av statistikens utarbetande, offentliggörande och distribution.

Detta andra kammarens beslut har delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till förberedande behandling av sitt andra tillfälliga utskott.

*Första kam-
marens ut-
skott.*

Utskottet, som i det väsentliga instämmer i vad andra kammarutskottet i sitt yttrande anför, får hemställa,

att första kammaren måtte biträda andra kam-
marens i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 14 maj 1915.

Å utskottets vägnar:

OSKAR NYLANDER.

Vid ärendets slutbehandling inom utskottet hava närvarit: herrar Nylander, Danström, von Koch, Steffen, greve Spens, Östling och Tisell.

Bilaga 1.

Utlåtande av statistiska centralbyrån.

Till Konungen.

Sedan Eders Kungl. Maj:t på därom av riksdagens andra kammarens tillfälliga utskott nr 3 framställd begäran genom nådig remiss den 16 dennes anbefallt statistiska centralbyrån att skyndsamt avgiva underdånigt yttrande över en inom nämnda kammare väckt motion, nr 168, angående minskning av utgifterna för Sveriges officiella statistik, får centralbyrån, med återställande av remissakten, i underdånighet anföra följande.

Den utredning, varom motionären föreslår riksdagen att hos Eders Kungl. Maj:t hemställa, anser motionären böra få till föremål, dels »huruvida en stor del av den statistik, som nu tryckes och offentliggöres, ej har sitt egentliga och naturliga spridningsområde inom det verk, där statistiken uppgöres», dels ock »huruvida ej i vissa fall, då förhållandena därtill giva anledning, man kan inskränka det statistiska arbetet till åstadkommande av *primärmaterialet*». Och detta material, som motionären vill hava uppdelat i 1) sådant, som har stor allmän betydelse och användning, 2) sådant, som mera undantagsvis kommer till allmän användning, samt 3) sådant, som uteslutande eller nästan uteslutande har betydelse för respektive statsverk, anser motionären, med undantag för vissa uppgivna grenar av den officiella statistiken, ej böra bearbetas i andra fall, än då behovet så kräver.

Det vill synas, som om motionären närmast haft för ögonen det arbete med åstadkommande av statistiska primäruppgifter, som utföres vid lokalförvaltningarna inom vissa statens verk. Man får emellertid icke förbise, att dylikt arbete icke är tillkommet uteslutande för den officiella statistikens ändamål, utan kanske närmast för att möjliggöra den kontroll över lokalmyndigheternas arbete och den inblick i den ifrågavarande förvaltningsgrenens alla delar, som för verkets högsta ledning är oundgängligen nödvändig. Statistiska centralbyrån är emellertid fullt ense med motionären därutinnan, att vad dessa ämbetsverks årsredogörelser innehålla i form av rena förvaltningsberättelser bör ställas utanför den officiella statistiken. Huruvida därmed någon inskränkning i förvaltningsberättelsernas utarbetande och publicerande kan ske, är centralbyrån ej i tillfälle att avgöra. Beträffande åter offentliggörande av den återstod av dessa årsredogörelser, som kan vara av mera allmänt statistiskt intresse, stå visserligen flere utvägar till buds, men torde centralbyrån ej behöva ingå på denna detaljfråga. I alla

händelser synes en utredning vara väl motiverad beträffande dessa grenar av den officiella statistiken.

Vad åter angår motionärens yttrande, att i allmänhet det statistiska arbetet bör inskränkas till åstadkommande av primärmaterialet och bearbetning och offentliggörande ej förekomma i annat fall, än då behovet så kräver, vill centralbyrån till en början erinra om, att ett användbart statistiskt material i regeln icke är åstadkommet därmed, att de uppgiftslämnande myndigheterna, korporationerna eller enskilda personerna avlämnat sina primäruppgifter. Först efter en ingående granskning och därav föranledd, oftast synnerligen omfattande och tidsödande skriftväxling, som stundom kräver långt mera kostnad än den följande bearbetningen, kan ett användbart material åvägabringas. Utan en sådan sovring, som självfallet bör vidtagas snarast möjligt efter det uppgifterna inkommit, blir materialet merendels av föga värde.

Såsom motiv för anförda inskränkning i det statistiska arbetet anför motionären, att vissa års utarbetade statistik och vissa delar av samma statistik kanske komma till användning vid planerandet av reformer m. m., under det att andra delar och andra års statistik förbli oanvända. Då det naturligtvis är omöjligt att på förhand avgöra, huruvida ett års statistik eller vissa delar av densamma kunna komma till dylik användning, skulle alltså det statistiska arbetet i regeln komma att bestå i ett hopande av material, som eventuellt skulle upptagas till bearbetning först när reformer planerades. Det vill emellertid synas som om ett fullföljande af motionärens tankegång bort leda till den uppfattningen, att icke ens primäruppgifterna skulle behöva insamlas årligen, utan den officiella statistiken i allmänhet inskränkas till specialenquêter vid förefallande behov. Åtskillig kostnad för statsverket och mycket besvär för uppgiftslämnarne skulle därigenom kunna undvikas.

Den officiella statistiken får väl dock anses hava även andra ändamål än det av motionären angivna. Att den allmänna förvaltningen i sitt dagliga arbete har behov av den officiella statistikens uppgifter, torde få anses vara allmänt känt. Men även det praktiska livets män, den vetenskapliga forskningen, undervisningsväsendet samt det allmänmänskliga behovet av kännedom om det egna landets tillstånd och resurser, dess materiella och andliga odlings ståndpunkt och utveckling m. m. göra säkerligen i fullt lika hög grad som planerandet av reformer anspråk på att staten ställer till förfogande de objektiva uppgifter, som en ordnad och fortlöpande officiell statistik ensam är i stånd att lämna. Motionären har visserligen icke velat yrka på någon inskränkning i utarbetandet och offentliggörandet av, bland annat, befolknings-, skatte- och kommunalstatistiken, men lika litet kunna, enligt centralbyråns förmenande, årliga redogörelser undvaras i fråga om många andra grenar av den officiella statistiken, särskilt sådana som behandla de ekonomiska förhållandena, såsom jordbruksstatistik, industri- och bergverksstatistik, handels- och sjöfartsstatistik, sparbanksstatistik o. s. v. En statistisk redogörelse för ett enstaka år i dessa och närliggande ämnen med deras oftast stora växlingar år från år måste anses vara av mycket ringa värde.

På grund av vad ovan anförts om de mångfaldiga intressen, den officiella statistiken har att tillgodose, är det givetvis synnerligen vanskligt att i varje

särskilt fall avgöra, huruvida ett statistiskt material kan komma till större eller mindre allmän användning. Icke ens den vetenskapliga forskning, som har att studera samhällsföreteelserna i alla deras mångskiftande former, torde hava användning för den officiella statistikens *alla* grenar och detaljer. Och även i övrigt äro kraven synnerligen växlande. Vad den ene anser viktigt, finner den andre vara utan betydelse, allt beroende på den intressesfär, varinom den ene eller den andre rör sig. Att döma av de förfrågningar och önskemål i statistiska ämnen, som titt och ofta framställas från allmänhetens sida, vill det emellertid snarast synas, som om den nuvarande officiella statistiken i vissa delar icke ens vore tillräckligt omfattande för att motsvara behovet.

Ehuru statistiska centralbyrån sålunda icke kan dela motionärens uppfattning om lämpligheten eller möjligheten att i någon större omfattning inskränka det egentliga statistiska arbetet till hopsamlande av användbara primäruppgifter, synes likväl möjligheten att genom andra åtgärder åstadkomma besparingar i kostnaderna för den officiella statistiken kunna bli föremål för utredning. Förutom den här ovan berörda uteslutningen av rena förvaltningsredogörelser, torde därvid böra tagas under övervägande: inskränkning i tabellavdelningarna genom ett bättre tillgodogörande av utrymmet och vissa detaljers uteslutning eller offentliggörande på en gång för ett flertal år, t. ex. femårsvis; begränsning av textavdelningarna eller deras sammandragning till översikter för femårsperioder; samt möjligen inskränkning i gratisutdelningen.

Stockholm den 25 februari 1915.

Underdånigst
LUDVIG WIDELL.

Hugo Burström.

Bilaga 2.

P. M.

av socialstyrelsen angående nedbringandet av kostnaderna för
socialstatistiken.

I. Socialstatistikens nuvarande omfattning.

Socialstatistiken, för så vitt densamma utgives av k. socialstyrelsen, omfattar först och främst tvenne serier av publikationer, nämligen

a) *regelbundet (vanligtvis årligen) utkommande redogörelser* för följande socialstyrelsens verksamhetsområde tillhörande ämnen: 1) kollektivavtal, 2) strejker och lockouter, 3) arbetsförmedling, 4) arbetartillgång, arbetstid och arbetslön inom Sveriges jordbruk, 5) livsmedels- och bostadspriser, 6) byggnadsverksamheten, 7) registrerade sjukförsäkringsverksamhet, 8) olycksfall i arbete, 9) kooperation.

b) *specialundersökningar*, vilka utföras endast för en gång eller i varje fall icke kunna tänkas återkomma annat än med mycket stora mellanrum. Sådana undersökningar hava hittills verkställts rörande dels 1) arbets- och löneförhållanden m. m. inom vissa större industrier, såsom bagerier, tobaksindustrien, mekaniska verkstadsindustrien, tryckerier och därmed förenad hantering, ävensom sjömansyrket (ännu ej fullt avslutat); 2) lantarbetarnes arbets- och löneförhållanden inom olika bygder och å typiska lantegendomar; 3) arbetstidens längd inom industri och hantverk i Sverige; 4) kollektivavtal angående arbets- och löneförhållanden i Sverige (sedermera fortsatt av en årligen utkommande publikation om kollektivavtal i Sverige); 5) redogörelse för lockouterna och storstrejken i Sverige år 1909. Dessutom pågå för närvarande inom styrelsen trenne specialundersökningar rörande dels de mindre bemedlade klassernas bostadsförhållanden, dels levnadskostnaderna för arbetare och därmed jämnställda å olika orter, samt dels slutligen rörande arbetstid och arbetsförhållanden för personalen vid restauranger, kaféer och dylikt ävensom angående arbetstiden för frisérsalonger och badanstalter.

Till de av styrelsen utgivna socialstatistiska publikationerna kan även räknas

c) *Sociala meddelanden*, som utkommer med 1 häfte för varje månad och som visserligen i stor utsträckning innehåller uppsatser, referat, notiser o. s. v. på den sociala lagstiftningens och förvaltningens område, men även och till större delen statistiska uppgifter och redogörelser.

Slutligen torde, såsom nära berörande de socialstatistiska publikationerna, ehuru mera tillhörande förvaltningsberättelsernas kategori, böra omnämnas de årligen utkommande redogörelserna för *statens förlikningsmäns verksamhet* och för *yrkesinspektionens verksamhet* samt för *socialstyrelsens egen verksamhet*.

II. Minskning eller ökning av den nuvarande socialstatistikens ämnesomfattning.

Någon minskning med avseende på de ämnesgrupper, som för närvarande utgöra föremål för den av socialstyrelsen utgivna, här ovan anförda statistiken, torde icke kunna ifrågakomma. Tvärtom synes en ökning härutinnan efter hand bliva nödvändig. Sålunda har framställning inkommit från producenthåll (närmast från Kristianstads läns hushållningssällskap), att socialstyrelsen måtte vid publicerandet av sina uppgifter å konsumentpriserna rörande livsmedel jämväl medtaga de priser producenterna erhålla för sina varor. En sådan statistik borde vara till stor nytta ej blott för landets jordbrukare, utan även för den stora allmänheten, enär därigenom kunde närmare utrönas de orsaker till prisstörning å livsmedel, som kunna ligga i oskälig mellanhandsprofit, illa organiserad distribution, dåliga kommunikationer o. s. v. Socialstyrelsen har därför ansett sig böra hos hushållningssällskapen i riket anhålla om deras medverkan för åstadkommandet av en regelbunden statistik jämväl över producentpriserna. — Vidare har det av flera anledningar, och icke minst på grund av den roll dyrortstillägget på senare tiden börjat få ej blott för de i statens och kommunens tjänst anställda utan även för de stora arbetarmassorna, visat sig nödvändigt att på ett mera

rationellt sätt och mera regelbundet följa levnadskostnadernas växlingar över hela riket. Plan till sådan levnadskostnadsstatistik, avseende de viktigaste slagen av livsmedel, hyror och skatter, har även utarbetats inom socialstyrelsen och under hand (i form av en P. M., vilken f. ö. tillställts andra kammarens tredje tillfälliga utskott) överlämnats till Kungl. Maj:t. Även om denna plan icke skulle i sin helhet godtagas, torde åtminstone den del därav, som berör bostadspriserna, böra realiseras. Vad livsmedelpriserna beträffar, synes det också i varje fall vara i hög grad önskvärt, att dessa upptagas från ett större antal orter än nu är fallet, vilket åter förutsätter anställandet av ombud å ett antal nya orter. — Slutligen må påpekas, att i den mån styrelsen får befattnings med nya sociala spörsmål, såsom nykterhetsfrågan, fattigvårdsfrågan o. s. v., krav på särskild statistik jämväl härutinnan torde framkomma.

III. *Inskränkning med avseende på tryckningen av socialstatistiken.*

Om sålunda, enligt vad ovan anförts, någon minskning icke kan ske i den nuvarande socialstatistikens ämnesomfattning, utan tvärtom en ökning är att förutse, synes däremot en inskränkning kunna lämpligen äga rum ifråga om tryckningen av hithörande publikationer, varigenom avsevärd besparing torde stå att vinna. Denna inskränkning skulle bestå däri, att de nu för vissa grenar av socialstatistiken årligen inkommande primäruppgifterna visserligen, såsom hittills, bearbetas för varje särskilt år, men däremot icke tryckas årligen, utan endast med vissa mellanrum t. ex. vart femte år. Dock borde i sådant fall en resumé av de viktigaste data för varje år publiceras i styrelsens månadsskrift »Sociala Meddelanden» (samt i särtryck). Styrelsen har också redan delvis slagit in på denna väg, nämligen med avseende på statistiken över 1) Sveriges offentliga arbetsförmedling; 2) livsmedels- och bostadspriser; samt 3) Kooperationen. Det är nu under överbägande att för framtiden iakttaga samma förfaringssätt även ifråga om 4) kollektivavtal; 5) strejker och lockouter; 6) arbetartillgång, arbetstid och arbetslön inom Sveriges jordbruk; 7) byggnadsverksamheten; 8) registrerade sjukvårdssammanslagningar; och 9) olycksfall i arbete.

En annan besparing, som likaledes torde kunna åstadkommas genom inskränkning i tryckningen och jämväl redan i viss grad praktiserats av socialstyrelsen, är att icke alls eller åtminstone i väsentligt mindre omfattning än förut medtaga de i vanliga fall mycket vidlyftiga bihangstabellerna, utan i stället söka inarbeta dessas huvudsakliga innehåll i form av översikts- och sammandragstabeller i själva texten. I vilken utsträckning detta lämpligen må ske, kan dock icke avgöras annat än för varje särskilt fall.